

Adnan Özer

Cortazar Cortazar'a Karşı

Julio Cortazar 1967 yılında Paris'te ünlü fotoğraf sanatçısı Sara Facio'nun objektifinin karşısına geçtiğinde elli bir yaşındaydı. Birkaç günlük çalışmadan sonra dünya 20. yüzyıl yazarlar albümünün en etkileyici fotoğraflarından biri ortaya çıkmıştı. Bu fotoğrafta Cortazar'ı ağızda yakılmamış bir sigara ile görürüz. O pozdaki eda sinemaya geçmiş İngiliz Kraliyet Tiyatrosu oyuncularındaki karizmayı aratmaz. Temposu ağır, kahramanlar arasındaki psikolojik didişmeyi zor sahneler ve humor yüklü diyaloglarla işleyen bir filmin karakteristik yönü vardır orada. Öykücü ve romancı Cortazar, sanki hem kendi yazarlık yaşamındaki ikilemi hem de bir sinema oyuncusunun rol gereği ikilemini çok iyi yansıtır, oynar bu fotoğrafta. Yazar olarak, hem Nietzsche'nin "görülebilir ve dokunabilir süreçler halinde yazmak" önerisinde olduğu gibi, süreçlerin mantıksal pasajlarla ilerlediği roman hem poetik çağlayışlarla akan öykü metinleri arasında durmuş gibidir. Sabırlı, vakur olduğu kadar, birazdan kayıplara karışıp ayrıksı, romantik ve şakacı tavrıyla yeni bir öyküye başlayacak gibidir.

Sara Facio ondaki caz ve sinema tutkusunu anlatır kısa metinlerle süslediği fotoğraf albümünde. Caz: Öykü, sinema: Roman; Cortazar'ın tutkularında bile vardır bu ikilem.

“Dilemma”, yani ‘ikilem’; “Juego”, yani ‘oyun’; edebiyatın kuralcı ve belirgin söylemi (discurcion) dışına çıkmak isteyen, insana verilmiş mekanik dil yetisini yaratışın alanlarını keşif yolunda kullanmak isteyen yazarların tarzlarını etkileyen iki öğedir.

Ikilem, başta, özgün yazarın dil kategorisini ‘içsel konuşma’ versiyonları ile aşkınlığa götürmesidir. Dünya görüşü fenomeni bakımından da özgün yazar kavranamaz. Yazdıklarıyla yaşamı arasında bu bakımlardan hep bir ikilem vardır. Julio Cortazar örneğinde bu iki çatışmayı görüyoruz.

Fantastik İmgeci Cortazar ve Politik Bağlanıştaki Cortazar

Bazı okurlar vardır ki onlar, okumayı ‘eylem’ olarak kabul ederler. Bu ‘eylem’, hümanizmin insani uyumlaştırıcı özüne hizmet eden kültürel beslenme adına yapılabildiği gibi, düpedüz bir politik-kültürel faaliyet adına da yapılabilir. Yine, metinsel algılayış ve haz ‘eylemcileri’ olduğu gibi, branş literatürü estetiğinin peşinde ‘eylemciler’ de vardır. Tüm bu grupların ortak özelliği “kusursuz okur” tipini önlerine koymalarıdır. Şaşmaz, güvenli, yerine göre hijyenik... daha bir sürü sıfat kullanılabilir. ‘Kusursuz okur’ fantastik imgeci Cortazar ile politik bağlanıştaki Cortazar’ı kesin olarak birbirinden ayırmayı başarmıştır. Onlara göre Cortazar için (Cortazar yeteneği için) ancak böyle bir bölümleyiş güvenlidir. Tabii bu ayırmayı yaparken, onun bir yanının öbüründen sürekli olarak diyalog talep ettiğini göz ardı ettiler. Onun fantastik imgeciliğine vurgun olan ‘kusursuzlar’ öykülerini (öykücü Cortazar’ı), politik bağlanışını önemseyen ‘kusursuzlar’ ise romanlarını (romancı Cortazar’ı) öne çıkardılar. Sonunda Cortazar’ın kendisi de okurlarının iki ayrı yankürede ikaamet ettiklerini kabul etmek zorunda kaldı. (Bunu yakın dostu eleştirmen Julio Ortega’dan öğreniyö-

ruz: Julio Ortega, “Toda la vida en juego”, 14 Şuat 2004, El Pais.) Yazar bir keresinde Julio Ortega'ya şu yorumda bulunur: “Bu ayrım retorikten geliyor olsa gerek, keşke öykünün gölgesiyle boğuşmadan romana geçmek kabil olsaydı” (agy). Cortazar uyuşmazlığın eserlerinden kaynaklandığını sezmişti, fakat bu ikilem için bir yanıtı yoktu; öykü, bir can sıkıntısının şaşmaz haritası; roman, bir yaşam projesi (Julio Ortega'dan aktarıyoruz).

Denir ki sanatçılar yanıtlarını eserleriyle verir. Bu söz hamaset koksa da doğrudur. Eserlerinde, onların bir yerinde, bir bakarsınız, yanıt verilmiştir.

Rayuela'nın (Dilimize Necla Işık tarafından *Seksek* adıyla çevrilmiştir.) kahramanı Oliveira dehşetli anarşist hezeyan anlarında sanatçı ahlakının bireycilikte değil toplumsallıkta olduğunu keşfettiğinde, yanıt verilmiştir. Gerçekte *Rayuela*'da olan nedir? Orada “Ben”in bütün arayışı “Ötekiben” ile buluşmaya koşar.

Cortazar'ın, edebi eserlerinin yanı sıra, oldukça politik metinleri vardır. Yazar o metinlerde hep tasavvuru ve karşıtlığı arar. O metinlerde politik bağlanmış apaçık olmasına rağmen, yazar hiçbir zaman şiirselliği elden bırakmaz; doğrular, ahlaki, politik önermeler ve protestolar insani özgürleşmenin ışığı ile aydınlanır.

Cortazar Okumanın Yol Haritası

20. Yüzyılın Arjantinli büyük yazarı Julio Cortazar'ın entelektüelliği üzerine yoğunlaşan bir tartışmayı onun bir eserinde simgesel olarak noktadık. Yazarlığı, özellikle de öykü edebiyatındaki yazarlığı üzerinde durmamız gerekir. Ne de olsa 20. yüzyılın ikinci yarısından sonraki dünya öykü edebiyatında onun damgası vardır.

Julio Cortazar üçüncü küreselleşmeye doğru giden dünyada (dünyanın bir küre olarak tasarlanması -I-, finans kapitalin ortaya çıkışı -II-, pazarda üretim olanaklarının daralması -III-) son sanatçı yazarlardandır. Bu sıfatı zapt edilemez biçimde bütün yaşam tarzlarına el atması ve bunları lirik ve trajik olarak ortaya sermesi, ayrıca ironiyi dünyayı ve yaşamı tanımanın bir yöntemi olarak benimsemesiyle hak eder.

20. Yüzyılın en büyük fenomenlerinden biri de ‘Latin Amerika boom’ diye adlandırılan, 1960'lar sonrası Latin Amerika ülkelerinde gelişen İspanyolca edebiyattır. Şiirde, Pablo Neru-

da, Cesar Vallejo ve Octavio Paz; düzyazıda, Romulo Gallegos, Juan Rulfo, Borges, Arturo Us- lar Pietri, Miguel Angel de Asturias, Gabriel Garcia Marquez, Julio Cortazar, Mario Vargas Llo- sa ve Carlos Fuentes bu fenomeni vücuda getiren kalemlerin başlıcalarıdır.

Arjantinli yazar ve edebiyat profesörü Saul Yurkievich tarafından yayıma hazırlanan *Julio Cortazar'ın Tüm Eserleri'nin* giriş yazısında bir tanımlayış dikkati çeker: Bir edebi anıt (*Julio Cortazar, Obras Completas*, Edicion de Saul Yurkievich, Galaxia Gutenberg/Circulo de lecto- res, Barcelona, 2003).

'Bir edebi anıt,' bu tanımlayış edebiyat tarihine uygun düşüyor. Ölümünün 20. yılında bir yazarı edebiyat tarihine emanet etmek işin kolayı. Onun edebi etkinliği bakımından tarihsici- lik kaçınılmaz olarak bu şekilde devreye girer. Julio Cortazar'ın eserlerine dönüp bakacak olursak, tarihsellik, şakacılığını ortaya koyacaktır.

Julio Cortazar'ın eserleri edebiyat tarihine uygun mudur?! Geçmişin düzeni içinde bir uy- gunluktan söz ediyorsak, ki bunun için ulusalcı bir zemin, kuralcı ve belirleyici söylemler ge- rekir, olumsuz bir durum görünüyor. Ayrıca akışı güçlendiren okuma biçimleri de vardır; her- hangi bir gerçeğin disiplininden ve entelektüel bir kesimin otoriter kabulünden gelen okuma- lar.

Julio Cortazar şimdiki zamanda vuku bulan bir edebiyat fenomenidir. O, hep edebiyatın günceliğinde -günde- sahne alır. Güne ram eden takvim yaprağı gibidir, el yordamıyla ve el kumandası (manuel) ile iş görür. Bu şekilde olağanüstü şiirsel etkinliğine geçer. Bu, şair geçi- şidir (Saul Yurkievich ölümüne dek yazarın yakınında bulunduğunu ve hiçbir zaman on- dan şairlik iddiası duymadığını söyler). Bu geçiş, düzyazıya şairane ifadeler katma geçişi de değildir. Julio Ortega şöyle diyor: "Onu heyecanlı bir evren gibi açılan dilin bulunduğu kıy- dan başlayarak okuyabilirsiniz. Vuku bulan bu empati, hayranlık ve fırtınaya tutulmuşluk içinde anlatı kendini açar. Çevrilen her sayfa kendini tasarlar, yeni bir okumanın yol haritası çizilir, başka bir okurun projesi onaylanır. Cortazar başka hiçbir şeyin olmadığı kadar İspan- yolcanın eseridir, karşılıklı tanış olmanın candan konuşma materyali. Böyle konuşursak daha insani olabiliriz." (agy)

Julio Cortazar gibi ele avuca sığmaz bazı yazarlar kanonik okumalar için elverişli değildir. (Celine, James Joyce, bizden Oğuz Atay düşünülebilir...) Tarihten gelen edebi iletiye alışkın okur tipi bu yüzden onlara güven duymaz. Tabii bu yazarlar moda olduklarında, deyim uy- gun düşerse, 'egzantrik kışkırtılmış ayini'ne katılmak için onların eserlerini edinir. Bu tür edinme, eserin kullanım değeri üzerine tasarruf ve okuma, Molière'in *Kibarlık Budalası*'nda- ki sahneleri aratmayacak skandallara gebe olmalı (!)

Julio Ortega, Cortazar okuması için bakın başka neler diyor: "Bütün büyük eserlerde oldu- ğu üzere, Cortazar'ınkinde, öngörülen herhangi birinde, okuma etaplarıyla karşılaşırız. İlk

Cortazarvari bir hava taşıyan hercai bir biyografi ve işbirlikçi okurların hevesi görülür. Bir grup okur, kendini kahramanlar yerine koyarak bir öyküden öbürüne gezinir durur. Bu grup kendini *Rayuela*'daki patafizike adamıştı. Oldukça akademik başka bir grup okur da bir duygusal antropoloji'nin romanlarında buluştu; doğrular, ahlaki felsefe, müphem oryantalist, ki en sonunda da metafizik..." (agy)

Julio Ortega, Cortazar'ın eserlerinin, bir oyun planı yardımıyla en

iyi şekilde okunabileceğini söyler. Bu oyun planı ne olabilir?! Eleştirmen, okurun ilkin "bir geçiş ve pasaj oyunu"nu oynayacak maharete olması gerektiğini ifşa eder. Sözcük sözcüğe öykü nasıl bağlanıyor, bu bağlanışın ele geçirilmesi önemlidir. Bu, bir adımdır ve tıpkı öyküdeki gibi mucizevi bir andır. "Oyunun doğasında sürekli varyasyon, şansın hiçe sayılması denemesinden çok, birleşen damarlar arasında rastlantısal akışın açılması için, başlangıçtır."

Başlangıç!?! Eğer öyküleri edebi türe dayalı tarzlarından ve dile dayalı yapılarından gelen bir şekilde bir müzikal bütünlük hareketi olarak okuyorsak, başlangıca dönmek eziyetli olacaktır.

O zaman özellikle Cortazar'ın öykülerinde mükemmel şekilde görünen öykü sanatının (ki artık bu kertede sanattan söz etmeliyiz) birkaç çekici yönünü sıralayarak bitirelim:

- Öykü okunabilir gerilimdir.
- Öykü bir okuma (bir yeniden yazma) girişimidir.
- Öykü şiirselliği tanımının dinamik okumasıdır.

İ M G E K İ T A B E V İ Y A Y I N L A R I

Gerhardt Hauptmann **Dokumacılar**
Türkçesi: Hüseyin Salihöğlu

Yazarına Nobel Edebiyat Ödülü kazandıran, 19. yüzyılın ortalarında Almanya'da Silezyalı dokumacıların isyanını anlatan bir oyun. Yoksulluğa karşı bir savaş, bir direniş, bir öz savunma... Alman natüralizminin başyapıtlarından biri...

124 Sayfa
6.5 YTL

